

Біля класної дошки

Ігор КОЛЯДА, Денис ТАТКО

Методика вивчення теми «Культура Галицько-Волинської держави у другій половині XI – XIII ст.»
(Історія України, 7 клас)

Тема: Культура Галицько-Волинської держави у другій половині XI – XIII ст.

Віталій КОСАЧЕВИЧ, Михайло КОСАЧЕВИЧ
УКРАЇНЬСЬКА НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНА
РЕВОЛЮЦІЯ ЗБРОЙНИЙ ВИСТУП
САМОСТІЙНИКІВ (4-5.07.1917 Р.)

Ігор Коляда

доктор історичних наук, професор

Денис Татко

(м. Київ)

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «КУЛЬТУРА ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XI – XIII СТ.»

(Історія України, 7 клас)

ТЕМА: КУЛЬТУРА ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XI – XIII СТ.

Тема уроку: Культура Галицько-Волинської держави у другій половині XI – XIII ст.

Мета уроку: охарактеризувати особливості розвитку матеріальної та духовної культури Галицько-Волинської держави у другій половині XI – XIII ст.

Цільові завдання:

- проаналізувати візантійський вплив на формування культури Галицько-Волинської держави;
- визначити особливості галицько-волинського літописання;
- охарактеризувати розвиток освіти в Галицько-Волинській державі;
- дослідити характерні особливості формування волинської та галицької архітектурних шкіл;
- закріпити зміст понять «літопис», «фреска», «ікона», «собор»;
- закріпити уміння та навички складати порівняльно-тематичні таблиці та схеми, узагальнювати та порівнювати, аргументовано доводити свої погляди;
- формувати дбайливе та бережне ставлення до пам'ятників культури, етнічну, релігійну та культурну толерантність; естетичні почуття.

Очікуваний результат.

Учні:

- аналізують візантійський вплив на формування культури Галицько-Волинської держави;
- визначають особливості галицько-волинського літописання;
- характеризують розвиток освіти в Галицько-Волинській державі;
- розкривають характерні особливості формування волинської та галицької архітектурних шкіл;

вання волинської та галицької архітектурних шкіл;

- пояснюють основний зміст понять «літопис», «фреска», «ікона», «собор»;
- формують уміння та навички складати порівняльно-тематичні таблиці та схеми, узагальнювати та порівнювати, аргументовано доводити свої погляди;
- формують дбайливе та бережне ставлення до пам'ятників культури, етнічну, релігійну та культурну толерантність; естетичні почуття.

Тип уроку: комбінований.

Навчально-методичне забезпечення:

Гісем О. В. Історія України : підруч. для 7 класу загальноосвіт. навч. закладів / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. — Х.: Вид-во «Ранок», 2015. — 240 с.

Хрестоматія з історії України 7 клас від упор. А.П. Гриценка
Хрестоматія з історії України. 7 клас. [Текст] / упоряд. А.П. Гриценко. — Х.: Вид. група «Основа», 2015. — 109(3) с. — (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 7(139).

Атлас Історія України 7 клас Нова програма Вид-во: Картографія, 2015.

Дидактичні матеріали: зображення ікони Юрія Змієборця (XIV ст.), кам'яна ікона Св. Дмитрія Солунського, зображення Успенського собору в Галичі, Церкви Св. Пантелеймона поблизу Галича.

Хід уроку.

I. I. Перевірка домашнього завдання по темі: «Загибель Галицько-Волинської держави».

У ході фронтального опитування вчитель організує репродуктивну бесіду, пропонуючи учням відповісти на запитання та виконати завдання:

1. Хто був останнім князем Галицько-Волинської держави?

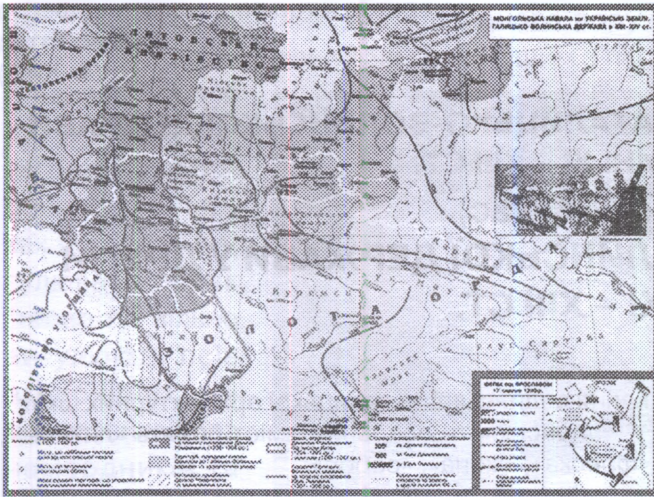
2. Які причини загибелі Галицько-Волинської держави?

3. Яку політику проводила Литва і Польща на завойованих землях?

4. Як Галицько-Волинське князівство могло в існуючих умовах зберегти свою державність?

Індивідуальну роботу вчитель організовує, пропонуючи учням, виконати завдання біля дошки:

1. Показати території Галицько-Волинської держави на які претендували Польща і Литва.

2. Заповнити таблицю «Українські землі в політиці Польського королівства та Великого князівства Литовського».

Держава	Зміст політики	Етапи інкорпорації
Польське королівство	Перетворення галицько-волинських земель на звичайну польську провінцію з польським правом і адміністративною системою.	1349 р. Казимир III здійснив масштабний похід, захопивши Львів, Белз, Холм, Берестя та Володимир; згідно польсько-литовського перемир'я 1352 р. Галичина відійшла до Польщі; 1361 р. утворення католицького архієпископства з центром у Львові; 1374 р. константинопольський патріарх ліквідував Галицьку православну митрополію.
ВКЛ	Недорканість системи управління українськими землями та земельної власності місцевих феодалів.	1350 р. князь Любарт захопив місто Володимир, Берестейщину, Белзьку та Холмську землі; 1352 р. за польсько-литовським перемир'ям Волинь із містами Володимир,

		Луцьк, Белз, Холм та Берестейщиною перейшли до Литви; Князь Любарт дбав про розвиток торгівлі; заснував замок у Луцьку, зводив церкви, побудував місто Любар.
--	--	---

II. Актуалізація опорних знань та мотивація навчальної діяльності.

Актуалізувати опорні знання учнів вчитель може у ході вступної бесіди:

1. Назвіть основні джерела культури Русі.

Уч.: Основними джерелами культури Русі є збережені пам'ятки архітектури, іконописаннялітописи, берестяні грамоти, фрески на стінах храмових споруд та дані археологічних досліджень.

2. У чому полягають особливості літописання на Русі?

Уч.: Особливістю літописання на Русі було те, що літописці в рамках свого релігійного світогляду намагалися комбінувати історичні реалії із біблійними сюжетами і писали такі хроніки на замовлення своїх князів.

3. Яким був панівним стиль в архітектурі Київської Русі? Чому він стає домінуючим?

Уч.: У зв'язку з прийняттям християнства панівним стає візантійський стиль в архітектурі, а також поширюється муроване білокам'яне будівництво.

4. Який жанр фольклору притаманний саме культурі княжої доби? Яка основна тема?

Уч.: У княжу добу з'являється вид героїчного епосу билини, головною темою яких є зв'язки богатирів руських у боротьбі з зовнішньою небезпекою, зокрема кочовиками. Так, у образі Солов'я-Розбійника народ уособлював кочовиків, що протистояли землеробським слов'янським племенам

5. На ваш погляд, які сусідні країни мали вплив на культуру Галицько-Волинської держави?

Уч.: Культура Галицько-Волинської Русі розвивалася у безперервній взаємодії із Візантією, Польщею, Литвою і Золотою Ордою. Матеріальна і духовна культура переймала культурні надбання цих держав, особливо Візантії, та пристосовувала їх до свого суспільно-політичного та економічного середовища.

Вч.: Отже, незважаючи на те, що суспільно-політичне життя земель Галицько-Волинської держави мало свої особливості, їхній розвиток відбувався одночасно, а процеси проходили тотожні. Це дає змогу нам розглянути культуру Галицько-Волинської Русі як цілісне явище на сьогоднішньому уроці.

III. Вивчення нового матеріалу.

План теми уроку:

1. Розвиток освіти в Галицько-Волинській державі.
2. Особливості галицько-волинського літописання і літератури.
3. Формування архітектурних шкіл в Галицько-Волинській державі.
4. Розвиток образотворчого мистецтва.

1. Розвиток освіти в Галицько-Волинській державі.

У ході розповіді вчитель характеризує особливості розвитку освіти в Галицько-Волинській Русі.

Центрами освіти Галицько-Волинській Русі були церкви та монастирі. Викладання в тогочасних школах істотно не відрізнялося від часів Київської Русі: навчали читання, письма церковнослов'янською мовою, церковного співу. З життя митрополита П. Ратенського, родом з Волині, відомо, що його в сім років батьки віддали «книг учитися». Осередки освіти виникали й при дворах князів.

Завдання учням.

Первісне закріплення у формі репродуктивної бесіди:

1. Де існували осередки освіти?
2. Яким основним предметам навчали у школі?
3. Що засвідчує єдність в системі освіти Київської Русі і Галицько-Волинської держави?

Уявлення про історичну постать митрополита Ратенського вчитель формує за допомогою історико-біографічного портрету та ілюстрації:

Святий Петро, ігумен Ратенського монастиря, архімандрит, митрополит Київський та Галицький, Московський (близько 1270 – 20.12.1326) походить з містечка Ратно на Волинському Поліссі. Син нашої землі, ігумен, архімандрит, визначний ієрарх церкви, іконописець, скульптор, переписувач книг, автор власних богословських праць. Походження прізвища пов'язано з містечком Ратно на річці Прип'яті і поруч її витоків,

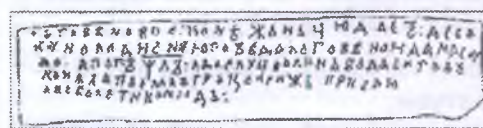
яке було з XII ст. центром однойменного князівства, волості, належить до найдавніших градів північно-західної Волині, розташоване на водному шляху «із варяг у греки». У його назві заховане головне тогочасне призначення граду над Прип'яттю — місце постою чисельної рати, військової залози. «Святитель Петро, — писав історик Помпей Батюшков, — народився в межах давньої Волині. Коли він досяг семирічного віку, батько його по імені Федор, віддав сина в школу. Коли виповнилося 13 років, благочестивий юнак постригся в одному з недалеких монастирів і показав тут приклади чернечого послушництва, смирення і благочестя». З-за відсутності ієрархів по смерті митрополита Максима Київського з осідком у Володимирі на Клязьмі (того ж року помер Галицький митрополит Ніфонт), король Юрій Львович на його місце запропонував кандидатом у митрополити ігумена Петра з Ратно

Константинопольському патріарху Афанасію, який рукоположив його у єпископський сан і 1305 року призначив його митрополитом в Галич. Як Галицький митрополит Петро Ратенський був в 1305 – 1309 рр., а як Київський і Галицький – в 1308 – 1326 роках. Як і його попередники, переїхав на північ, спочатку в Брянськ, а потім у Володимир на Клязьмі. Тут, у Володимирі, де вже не жили князі, а йшла війна за велике князівство між Москвою і Твер'ю, митрополит Петро зайняв сторону московського князя Івана Даниловича і переніс до Москви митрополічу кафедру, тим самим зміцнивши її позиції у цій боротьбі. З життя св. Петра, написаного пізніше митрополитом Київським Кипріяном (1376 – 1406), дізнаємось, що митрополит Петро пропонував і звернувся до князя Івана Даниловича Калита такими словами: «Коли послухаш мене, сину, і збудуєш у своєму місті (Москві) храм Пречистої Богородиці, то сам прославишся більше других князів і сини твої і внуки, і місто це буде славне поміж усіма містами руськими, і святителі будуть жити в ньому, а ще й мої кості будуть положені в ньому». Вдячний митрополитові Петрові Ратенському московський князь Іван Калита побудував в місті Успенський собор, в якому 1326 року поховано св. Петра. Після своєї смерті був він канонізований як святий і чудотворець. Його мощі і дотепер знаходяться в цьому соборі, а пам'ять святкують 21 грудня – упокоєння, 24 серпня – перенесення мощів в новий 1459 року Успенський собор, 5 жовтня – разом з усіма митрополитами.

Завдання учням:

Занотувати до словника дати життя і діяльності митрополита П. Ратенського.

У ході образної розповіді із використанням ілюстративної наочності вчитель характеризує розвиток писемності в Південно-Західній Русі.

Зліва – берестяна грамота зі Звенигорода. 1110–1137 рр. Справа – типи писел з диявоцьких городищ 12–13 ст. у Велзі (1, 4), Жидичеві (2), Львові (3).

Мешканці Галицько-Волинської держави, як і Київської Русі в цілому, користувалися для написання текстів доступним дешевим матеріалом – берестою. Текст продряпувався, видавлювався писалом – загостреним металевим або кістяним стрижнем, на протилежному кінці якого (нерідко оздобленому) було вушко для підвішування його до пояса. Чимало писал такого вушка не мали. Іноді протилежний плаский кінець обробляли у вигляді якогось силуета. Завдяки такому способу нанесення текст зберігався і в ґрунті. Ймовірно, берестяна писемність існува-

ла повсюди на Русі та в Новгороді, але не скрізь місцевий ґрунт сприяв консервації берести. Про поширеність берестяних грамот свідчать численні знахідки писал у різних містах, у тому числі в Києві. Знахідки берестяних грамот, бронзових та кістяних писал переконують, що писати вміли і можновладці, і простолюд, а книжна наука розвивалася в різних частинах галицької і волинської земель. Берестяні грамоти, приміром, знайдені в Звенигороді та Бересті, а бронзові писала для воскових табличок у Галичі, Звенигороді, Перемишлі, Острозі. У Галицько-Волинській державі й переписано багато книжок.

Завдання учням:

Замалюйте писало.

За допомогою **розповіді з посиланням на літературний твір вчитель** висвітлює розвиток книгописання в Галицько-Волинському князівстві:

Велика майстерня зі книгописання діяла при дворі племінника короля Данила – князя Володимира Васильковича – книжника і філософа, рівного якому, як сказано в літописі, «не було на всій Русі». Очевидно там і проводилися навчання. Літопис розповідає, що «князь робив щедрі дарунки церквам у своїх містах Володимирі, Бересті, Більську, Кам'янці, а оправу найдорожчих книг місцеві ремісники прикращали золототканими тканинами, металевими накладками, оздобленими емаллю».

Завдання учням.

Первісне закріплення:

1. Скласти план розповіді.

Пропонований варіант:

- книгомайстерня князя Володимира Васильковича;
- книгомайстерня – центр навчання;
- книгомайстерня – центр літописання;
- рукописні книги Галицько-Волинської держави – найцінніші пам'ятки історії України.

2. Особливості галицько-волинського літописання і літератури.

Історичне уявлення про літописання у добу Галицько-волинської **вчитель** формує, використовуючи прийом **доведення**.

У Галицько-Волинській державі продовжилась традиція літописання, яка склалась у Київській Русі. Про це свідчить те, що найдавнішою пам'яткою літописання є Галицько-Волинський літопис. Літопис складається із двох частин. У першій ідеться про події Галицької землі з 1205 р. до кінця 50-х років XIII ст. Вона, є власне, життєписом Данило Романовича. Друга частина Галицько-Волинського літопису пов'язана з Волинською землею й волинськими князями. Як вважають дослідники, цю частину літопису створено при дворі володимирського князя Володимира Васильковича в останні роки його життя.

Отже, традиція літописання, народжена у добу Київській Русі, продовжувалася і в добу Галицько-Волинській держави, що засвідчувало неприривність та зв'язок культурних традицій в землях сучасної України.

Завдання учням.

Первісне закріплення:

1. Назвіть найдавнішу пам'ятку літописання Галицько-Волинській державі.

Уявлення про історичну персоналію князя Володимира Васильковича вчитель формує, використовуючи прийом **аналізу літературного твору**.

Волинського князя Володимира Васильковича літописець так описує:

«Сей же благовірний князь Володимир на зріст був високий, у плечах великий, з лиця гарний, волосся мав жовте кучеряве, бороду стриг, і руки мав гарні, і ноги. Говорив він ясно словами зі Святих книг, тому що був філософ великий. Іловець він був умілий і хоробрий. Був він кроткий, смиренний, незлобливий, справедливий, не загребуций, не лжливий, злодійство ненавидів, а пиття не пив хмільного зроду. Приязнь же він мав до всіх, а особливо ж до братів своїх, у хресному ж цілуванні стояв він по всій правді істинній, нелицемірній, і страху Божого сповнений. Особливо ж старався він про милостию і про монастирі подбати, ченців піддержуючи і всіх ігуменів з любов'ю приймаючи, і монастирі многи він спорудив. На весь бо церковний чин і на церковників одкрив був йому Бог серце і очі, і не затьмарював він ума свого п'янством, і кормителем він був ченцям, і черницям, і вбогим, і всякому стану він яко улюблений отець був».

Від так ідейно літопис був спрямований проти боярського свавілля і прославляв руську зброю і Руську землю.

Отже, Галицько-Волинський літопис, як і літопис «Повість минулих літ», є цінним джерелом для вивчення давньоруської мови, адже він містить багато характерних для неї слів, але до нього потрібно ставитися критично, адже літописці писали «на замовлення» галицько-волинським князям, тому вони могли не об'єктивно висвітлювати події.

Завдання учням:

- Як у літописі подано зовнішні риси князя?
- Чому літописець його називає великим вченим?
- Які риси характеру князя літописець виділяє як позитивні?
- Яким було особистісне ставлення князя Володимира Васильковича до справ віри та милосердя?

3. Формування архітектурних шкіл в Галицько-Волинській державі

Використовуючи **картинний опис** разом з **ілюстративним матеріалом**, **вчитель знайомить учнів з найвидатнішими пам'ятниками архітектури Галицько-Волинської держави.**

Серед храмових споруд Волині найстарішим є Успенський собор. Храмова споруда є пам'яткою давньоруського зодчества. Розташована вона у самому центрі міста Володимира-Волинського поруч з древніми міськими валами. Разом з єпископським будинком і дзвіницею ця споруда складає своєрідний комплекс так званого «замочку» — укріпленої резиденції волинських єпископів.

Успенський собор у Володимирі. Збудовано храм за ініціативи князя (тоді волинського, а від 1167(1168) — великого київського). Мстислава Ізяславовича, батька Романа Мстиславовича. 1160 р. храм освячено. У 70-80-х роках 13 ст. храмом опікувався князь Володимир Василькович, якого в ньому ж поховано.

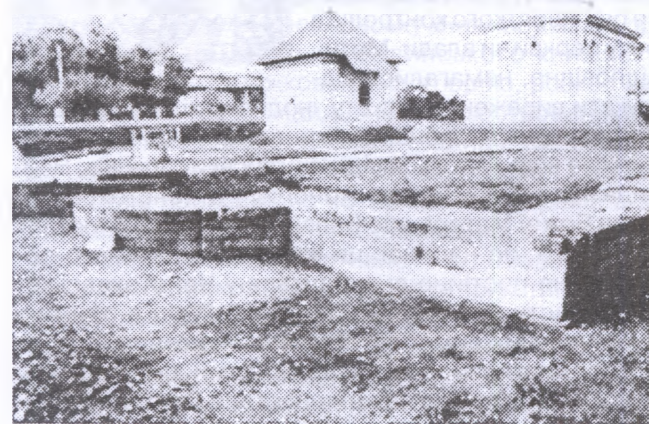

Рисунок 1. Фундамент Успенського собору в Галичині.

Найвідомішою пам'яткою галицької архітектури є грандіозний Успенський собор у Галичі, збудований у середині XII ст. То був білокам'яний, оточений галереями храм, прикрашений фігурами та орнаментальним різьбленням. Величний собор, який був трохи менше за Київську Софію, символізував могутність Галиць-

кого князівства та її володаря Ярослава Осмомисла. У соборі під час розкопок фундаменту було виявлено саркофаг самого князя. Про багатства й архітектурні особливості галицько-волинських храмів дає уявлення опис церкви Іоанна Златоуста в Холмі (XIII ст.). Опис церкви Іоанна Златоуста в Холмі зберігся в Галицько-Волинській державі: «Збудував він церкву Святого Іоанна, гарну й ошатну. Будівля її була влаштована так: чотири склепіння; у кожному куті — арка, що стояла на чотирьох людських головах, вирізьблених якимось майстром. Три вікна були прикрашені римським склом (вітражами — **Авт.**); при вході до вівтаря стояли два стовпи з цілого каменю, а над ними — склепіння і купол, прикрашений золотими зірками на лазурі. Підлога всередині була відлита з міді й чистого олова, і блищала вона, мов дзеркало... Візерунки, різнобарвні й золоті, зроблені умільцем Овдієм... Скульптурні прикраси були пофарбовані всіма кольорами і золотом. Зовнішні фрески були надзвичайно гарні... Ікони дивовижні... Він (Данило — **Авт.**) прикрасив ікони, що привіз із Києва, коштовним камінням і золотим бісером... Дзвони він привіз із Кисва, а інші були відлиті тут...»

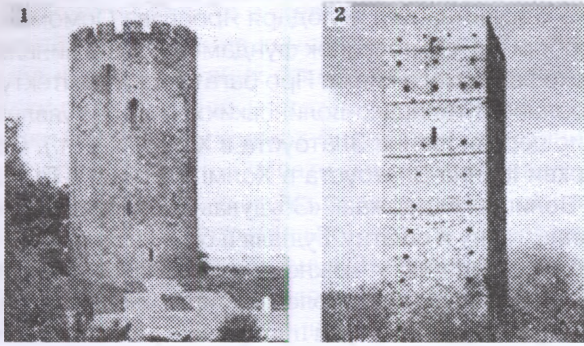
Завдання учням:

Занотувати назву пам'ятки архітектури.

На контурних картах показати місце розташування пам'яток архітектури.

*У ході пояснення вчитель знайомить учнів з новим типом оборонних кам'яних споруд — **баштобудівництвом**.*

У XIII ст. на Західній Волині з'явився новий тип оборонних споруд — кам'яні оборонні башти, які називають «**донжони**». Волинські донжони започаткували традицію спорудження багатобаштових оборонних комплексів України і є яскравим прикладом європейської орієнтації галицько-волинського оборонної архітектури. «Біла вежа» у Кам'янці збудована протягом 1271—1288 років на березі річки Лісна зодчим Олексою за наказом волинського князя Володимира Васильковича як донжон Кам'янецького граду — форпосту Волинського князівства на кордоні з литовцями. Вежу в Стовпі заклав князь Данило Галицький біля дороги до його стольного Холма на штучно насипаному пагорбі. За свідчення цієї події наводять запис в Руському літописі 1259 про будівництво князем неподалік Холма оборонних веж для посилення його захисту. Їх ідентифікують як вежі у Белавіно і Столп'є Археологічні дослідження дали підстави вважати, що верхні яруси неодноразово перебудовувались і використовувались як каплиці. Полив'яні плитки з її підлоги аналогічні плитці з теренів замку короля Данила Романовича у Холмі. Припускають, що вежа могла знаходитись у монастирі і призначатись для перебування шанованої особи. Такою особою могла бути Анна Марія Ангел — мати князя Данила Романовича, яка завершила життя у невідомому монастирі неподалік Холма.

1. Вежа в Кам'яниці (нині Білорусь). Її споруджено за князя Володимира Васильковича.
2. Вежа в Стівні (нині Польща). Спорудження Стівнівської вежі припадає на 40-ві роки 13 ст., коли Холм розбудовував князь Данило Романович.

Завдання учням:

Занотувати назву пам'ятки архітектури.

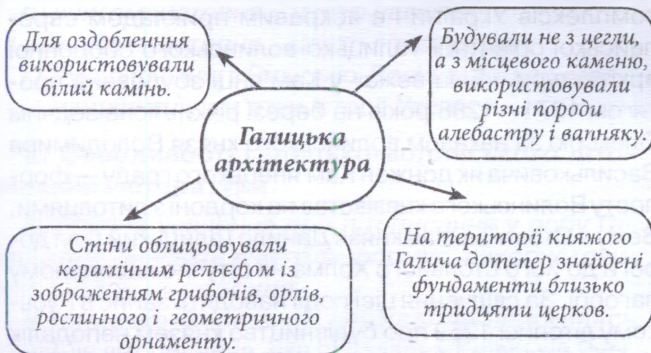
На контурних картах показати місце розташування пам'яток архітектури.

Визначте зміст поняття «донжони».

Використовуючи **стислу характеристику і структурно-логічну схему**, вчитель розкриває особливості архітектури Галицько-Волинського князівства.

Архітектура Галицько-Волинського князівства порівняно із часами Київської Русі мала низку особливостей:

1. На землях Волині будівничі дотримувалися традицій, що склалися на придніпровських теренах.
2. Застосовували здобутки романської архітектури, поширеної в Угорщині, Чехії, Польщі
3. Галицька архітектура є надзвичайна різноманітністю типів споруд.
4. З'явився новий тип оборонних споруд (замки, донжони).

Отже, розквіту архітектура Галицької землі досягла у XII ст. за князювання Ростиславовичів. У столичних містах тоді з'явилися муровані князівські палаци, кам'яні храми, оборонні споруди – донжони.

Завдання учням:

Занотувати схему до конспекту.

5. Розвиток образотворчого мистецтва.

У ході пояснення вчитель розкриває зміст основних понять:

Ікона	живописне, мозаїчне або рельєфне зображення Ісуса Христа, Богородиці, святих і подій Святого Письма.
Фреска	живопис на вологій штукатурці, одна з технік настінного малярства, протилежна до «а секко» (розпис по сухому).

Завдання учням:

1. Занотувати основні поняття до словника.

Використовуючи **розповідь, вчитель** розкриває розвиток фрескового живопису в Галицько-Волинській державі:

Фресковий живопис продовжував київські традиції. Фресками були розписані головні храми Волині й Галича. Проте він не набув значного поширення, – починаючи з останньої чверті XII ст., будуються храми, у яких не було фресок. До таких споруд, наприклад, належить собор у Луцьку.

Отже, монументальне мистецтво в Галицько-Волинській державі зазнало певних змін, зокрема в техніці малювання.

Завдання учням.

Первісне закріплення:

У чому полягала відмінність у розпису галицько-волинських храмів?

У ході **міркування з використанням ілюстрації вчитель** формує в учнів уявлення про розвиток іконописання в Галичині та на Волині:

Ікони, що були поширені в Галичині та на Волині, мали візантійське або київське походження. Згодом на Волині та в Галичині постали власні школи іконопису. Його розквіт припадає на другу половину XIII – XIV ст. Так, особливістю іконопису цього періоду є те, що він розвивався без жорсткого контролю з боку церкви чи влади. Митці, відповідно, намагалися відшукати вираження сюжету, іноді порушуючи канони.

Зображення на іконах мають легку об'ємність, чим суттєво відрізняються від візантійських зразків. Найвидатнішою пам'яткою іконопису є Ченстоховська ікона Божої Матері, або Белзька ікона Божої Матері. (З 1382 р. по наш час ця ікона візантійського походження постійно знаходиться у Ченстоховському монастирі о. паулінів на Ясній Гурі і є одним з національних символів Польщі). Чудотворна ікона Богородиці написана, за переказами, євангелістом Лукою в Єрусалимі на кришці стола Святого сімейства, в Сіонській світлиці. Одна з найбільш відомих і шанованих святинь Польщі і Центральної Європи. Шанується однаково католиками та православними. Через темний відтінок обличчя також відома як «Чорна Мадонна». Ікона виконана на дерев'яній панелі. Належить до типу Одігітрія. Отрок-Христос сидить на руках Богородиці, правою рукою Він благословляє, а лівою – тримає книгу. На іконі залишилися кілька порізів, отриманих, ймовірно, від удару шаблею.

Отже, іконопис Галицько-Волинської держав став продовживченням традиції Київської Русі, вирізняючись рядом особливостей.

Завдання учням.

Первісне закріплення:

У чому полягала особливість розвитку іконописання в Галиччині та на Волині?

У ході **доведення вчитель** висвітлює розвиток скульптури.

У Галицько-Волинських землях у цей період набуває поширення скульптура. Так, скульптура розвивається у формі рельєфу, яким прикрашали храми. Яскравим зразком скульптури цієї доби є шиферний рельєф XIII ст., який зображує Святого Дмитрія. Зараз він зберігається в Кам'янець-Подільському музеї. Під час розкопок руїн Успенського собору в Галичі було знайдено рельєфне зображення дракона, із пащі якого виростає пишна гілка. Щедро прикрашені рельєфами також церкви Святого Пантелеймона в Галичі та Іоанна Златоуста в Холмі. Їхнім творцем був «великий хитрець Авдій».

Таким чином, скульптура у Галицько-Волинських землях стала новим явищем у розвитку мистецтва і джерелом розвитку архітектури в Україні.

Завдання учням:

Первісне закріплення:

Які факти свідчать про поширення кам'яної скульптури у храмах Галичини і Волині?

Використовуючи **прийом розповіді, вчитель** характеризує галицько-волинську книжкову мініатюру.

Мистецтво Галицько-Волинського князівства представлено і книжковою мініатюрою, розквіт якої припадає на XIII ст. Найдавнішим ілюстрованим рукописом галицьковолинської традиції, що зберігся до нашого часу, є Добрилове Євангеліє (1164 р.). Євангеліє прикрашено чотирма мініатюрами з зображенням євангелістів, приміщених в інтер'єрах однокапних храмів. Вони належать до характерного для руського мистецтва XII століття примітивно-пластичної стилі. Мініатюри носять особливу красу широкого малюнку та вільного письма провінціального майстра. Виходячи з надписів на мініатюрах, можна зробити припущення, що вони були виконані запрошеним майстром, а не писцем Добрилою.

Завдання учням.

Занотуйте приклад пам'ятки мініатюрного мистецтва.

IV. Закріплення вивченого матеріалу.

Учитель організовує **колективну роботу** та застосовує **репродуктивну бесіду**:

1. Що характеризує освіту часів Галицько-Волинської держави?

2. Як розвивалося галицько-волинське літописання у XII – XIII ст.?

3. Які пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва створено на теренах Галицько-Волинської держави? Які з них збереглися до сьогодні?

4. Чим і як галицька архітектура відрізнялася від архітектури доби Київської Русі? Які чинники це обумовили?

V. Підведення підсумків уроку.

Узагальнення. У культурному розвитку України XIV–XV ст. відбувалися неоднозначні, суперечливі процеси, обумовлені різними історичними чинниками. Чинниками, які стримували культурний процес, були: падіння Візантійської імперії, що позбавило православ'я зовнішньої опори; відсутність власної державності; наступ католицької церкви; татарські напади. Проте, позбавившись візантійського впливу, культура тогочасних українських земель почала активно засвоювати надбання західноєвропейської культури. Піднесенню тогочасної української культури сприяли друкарство, розвиток в Україні гуманістичної думки під впливом європейського Відродження. Культура Галицько-Волинської держави XI – XIII ст. є складовою частиною культури Київської Русі, вона розвивалася в умовах активної взаємодії із різними культурними іншостями, під впливом країн Центральної Європи, Візантії та кочівників. Навіть після монгольської навали впродовж століття Галицько-Волинська Русь не відставала у своєму культурному розвитку від сусідніх держав, а в деяких випадках ставала батьківщиною творчих здобутків, що збагатили всю тогочасну східноєвропейську культуру.

VI. Домашнє завдання:

Опрацювати текст параграфа.

Підготувати відповіді на запитання і виконати завдання:

1. Чому більшість тогочасних митців були діячами церкви? Аргументуйте висновок про роль церкви в тогочасному суспільстві.

2. Заповніть таблицю «Культура Волині і Галичини в XI – XIII ст.»

	Освіта	Літописання	Архітектура	Мистецтво
Галичина				
Волинь				

1. Виконайте завдання до контурної карти за темою «Культура Галицько-Волинської держави у другій половині XI – XIII ст.», позначте найбільші культурні центри.

2. Ви – європейський мандрівник, опишіть свої враження від відвідин Успенського собору у Володимир-Волинському.

3. Ви – гід екскурсовод, складіть маршрут-презентацію: «Мандрівка Галицько-Волинською Руссю».

4. Складіть ребуси на найвідоміші пам'ятки культури Галицько-Волинської Русі.